

UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska fakultetsnämnden

Box 256
SE-751 05 Uppsala

REMISSYTTRANDE

1 (5)

2026-02-12

JURFAK 2025/68

Justitiedepartementet

Betänkandet Särskilda provokativa åtgärder (SOU 2025:109)
(Ju2025/02310)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Juridiska fakulteten välkomnar att utrymmet för särskilda provokativa åtgärder lagregleras, men avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning. Fakulteten har ingen erinran mot förslagen till regler om fiktiva fordonsuppgifter.

Principiella synpunkter

Frågan vilket utrymme en stat ska ha att vidta åtgärder som provocerar människor till brottslighet är principiellt viktig. Vilka medel staten får tillgripa och vilka intressen staten får offra för att utreda brott säger något grundläggande om staten och om statens uppgifter i relation till medborgarna. Frågan om utrymmet för brottsprovokation är med andra ord en mångbottnad och grundläggande fråga.

I dag är en utgångspunkt i svensk rätt att det aldrig är tillåtet att provocera någon att begå ett brott som denne annars aldrig skulle ha begått. Däremot kan en provokation vara tillåten, om det endast är tiden, platsen eller de inblandade personerna som provokationen får inverkan på. (Se remissen s. 79.) Motsvarande gäller i övriga nordiska länder (remissen s. 130, 132 och 134).

Utredningen vill avskaffa denna begränsning av utrymmet för provokativa åtgärder, med det i och för sig relevanta argumentet att det är svårt att göra sådana hypotetiska bedömningar som ligger i begränsningen (remissen s. 156). Det saknas dock i det närmaste helt resonemang i betänkandet om vad ett borttagande av den nämnda begränsningen innebär för utrymmet för brottsprovokation och, i förlängningen, vilken roll staten därmed skulle kunna komma att ta sig i relation till medborgarna. Inte minst i en tid när många stater går i en auktoritär och starkt preventionistisk riktning är förslaget klart oroande. Juridiska fakulteten anser inte att det är möjligt att på befintligt underlag bedöma konsekvenserna av att kravet avskaffas. Klart är att ett avskaffande av begränsningen bygger på en mycket stor tilltro till

brottsbekämpande myndigheters goda omdöme och återhållsamhet. Det är just för att offentlig maktutövning inte ska vara beroende av sådant som offentlig makt ska lagregleras.

Juridiska fakulteten kan visserligen instämma i att den svenska förståelsen av begränsningen, som knyts till att provokationen inte får ”uppväcka en brottslig vilja”, är olycklig och spekulativ. Men lösningen på det kan inte vara att helt avskaffa en viktig begränsning av utrymmet för brottsprovokation som handlar om att förhindra att redskapet kan riskera att missbrukas på ett bekymmersamt sätt. Uppgiften borde snarare vara att söka tydligare kriterier och exempel på vad som bör vara tillåtet och inte.

Utformningen av regeln om särskilda provokativa åtgärder

Juridiska fakulteten anser att det i grunden är en god idé att bygga regeln på samma konstruktion som de hemliga tvångsmedlen, och därmed utgå från straffskalor och ha en straffvärdeventil. Däremot anser som sagt fakulteten att det måste finnas någon typ av lagreglerad begränsning i utrymmet för att provocera brott som annars aldrig skulle ha begåtts. En möjlighet vore att vända på kravet att provokationen inte får avse brott som annars aldrig skulle ha begåtts, och i stället ange att åtgärder enligt lagen bara får vidtas om det finns anledning att anta att den som åtgärden riktas mot annars ändå skulle ha begått liknande brottslighet.

När det närmare gäller övriga föreslagna förutsättningar vill juridiska fakulteten anföra följande.

Det ges inga egentliga skäl för varför minimistrafken som ska krävas för särskilda provokativa åtgärder bör relateras till minimistrafken för hemliga tvångsmedel (remissen s. 167). En sådan tankegång bygger på att åtgärdernas främst skulle vara problematiska såsom ingrepp i den personliga integriteten och att hemliga tvångsmedel innebär större sådana ingrepp. Som nämndes inledningsvis är dock den principiella problematiken kopplad till brottsprovokation av ett annat slag än t.ex. hemliga tvångsmedel. Var gränsen för särskilda provokativa åtgärder bör dras i relation till föreskrivna minimistraff eller konkreta straffvärden, borde snarare relateras till vid vilka typer av brott det finns ett påtagligt behov av sådana åtgärder. I sammanhanget bör beaktas att med de skärpningar av många straffskalor som nyligen föreslagits (lagrådsremiss den 15 januari 2026), kommer en gräns på ett års fängelse som minimistraff att rymma många brott som i vart fall tidigare knappast hade betecknats som allvarlig. Om särskilda provokativa åtgärder ska begränsas till utredningar om vad som faktiskt kan betecknas som allvarlig brottslighet bör alltså, i vart fall om förslagen om breda straffskärpningar genomförs, kravet på minimistrafket sättas högre.

En förutsättning för att särskilda provokativa åtgärder ska få användas enligt 3 § är att de riktas mot en person som är skäligen misstänkt för brott som anges i bestämmelsen. Det framgår inte tydligt av lagtexten att den särskilda provokativa åtgärden ska syfta till att få fram bevisning om just det brott som personen är misstänkt för; jfr 1 §, där det endast anges att särskilda provokativa åtgärder syftar till att ”få fram bevisning om brott”. En sådan begränsning framgår dock av allmänmotiveringen (remissen s. 152). Denna begränsning bör framgå tydligt i lagtexten, exempelvis genom att 2 § kompletteras med ”...om den bevisning som skulle kunna fås fram skulle vara av synnerlig vikt för utredningen”.

De begränsningar som uppställs vid flerfaldig brottslighet (3 § 10 och 4 § 10) motiveras inte särskilt tydligt i remissen. Det är svårt att förstå varför det här krävs ett maximistraff på just två år eller mer enligt både enligt 3 och 4 §§. En relativt kraftfull begränsning av utrymmet för särskilda provokativa åtgärder vid flerfaldig brottslighet ligger också i det föreslagna kravet enligt båda bestämmelserna att det kan antas att vart och ett av brotten har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form eller systematiskt. Det kan ifrågasättas om en sådan begränsning verkligen är motiverad, givet att den samlade brottsligheten är tillräckligt allvarlig. Enligt juridiska fakultetens mening hade det varit bättre att sätta kraven för det samlade straffvärdet något högre, och i gengäld inte uppställa något krav på organiserad eller systematisk brottslighet.

Lagtekniska synpunkter

Definitionen av särskilda provokativa åtgärder i 1 § är svårläst, med passivform och en inskjuten bisats. En viss poäng görs i allmänmotiveringen när det gäller att skilja mellan åtgärder som *syftar* till och åtgärder som *riskerar* att leda till att någon förmås att begå ett brott (remissen s. 152); frågan är dock om det finns något reellt utrymme för åtgärder som har sådant syfte utan att riskera att leda till att brott begås. Enligt juridiska fakultetens mening skulle därför definitionen kunna förenklas, exempelvis enligt följande: ”En särskild provokativ åtgärd är en åtgärd som syftar till att säkra bevisning om ett eller flera begångna brott, men som riskerar att leda till att någon förmås att begå ett nytt brott.”

Lagtekniskt framstår det som en onödigt komplicerad konstruktion att dela upp utrymmet för särskilda provokativa åtgärder i 3 och 4 §§, trots att dessa till stor del är helt identiska. Det bör i den fortsatta beredningen övervägas om bestämmelserna helt eller delvis kunde slås ihop, med en bibehållen åtskillnad vad gäller misstankegrad.

Juridiska fakulteten noterar också att en väsentlig förutsättning för tillämpning av 4 § anges i bestämmelsens sista stycke. Det skulle ha varit mer konsekvent att i inledningen av 4 § ange att särskilda

provokativa åtgärder får användas mot den som det finns anledning att anta är gärningsman, har medverkat till brottet eller brotten eller står i förbindelse med gärningsmannen i anledning av gärningsmannens brottsliga verksamhet. Det framstår med den begränsningen som oklart om det tillför något att ange att syftet enligt 4 § ska vara att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet.

Det kan noteras att termen ”minimistraff” används i inledningen av 3 och 4 §§, men i slutet av samma paragrafer används uttrycket att det ”ingår fängelse i minst två år”, vilket framstår som inkonsekvent.

Övriga synpunkter

Remissens ställningstaganden gällande straffansvaret för såväl provokatören som den provocerade framstår inte som helt övertygande. I båda fallen, men särskilt när det gäller den provocerades ansvar, skulle mycket stå att vinna med en tydlig lagreglering.

Det argument som anförs *mot* att införa en regel om att det inte får dömas till ansvar för framprovocerade brott är samma argument som anförs *för* att inte ha någon begränsningsregel kopplad till om brott annars inte hade begåtts (remissen s. 216). Här nämns alltså den hypotetiska möjligheten att brott ändå hade begåtts som ett skäl att i vissa fall kunna straffa den provocerade, trots att det lyfts fram som skäl *mot* att ha någon begränsning till fall när brottet annars inte hade begåtts att det är så svårt att göra just den typen av hypotetiska bedömningar.

Överlag framstår det som olyckligt att låta frågan om när den provocerade får åtalas och dömas till ansvar styras av en hänvisning till Europakonventionen, eftersom det innebär att svensk rätt inte tar egen ställning till om och när det är motiverat att straffa någon som provocerats att begå brott. Juridiska fakulteten anser med andra ord att det finns goda skäl dels att reglera frågan i lag, dels att då föreskriva att det inte ska dömas till ansvar för ett brott som har provocerats fram.

Slutligen vill fakulteten anföra att det som sägs om vilka gärningar provokatören får utföra framstår som oklart och utan tydlig principiell grund. Det sägs att utgångspunkten är att det endast får röra sig om osjälvständiga brott, men att vissa självständiga brott med tidig fullbordanspunkt kan godtas (s. 153 f. och 276 f.). Vad som tycks ligga bakom detta är tankegången att provokatören inte bör få utföra en gärning som innebär skada på eller okontrollerad fara för det intresse som brottet avser att skydda. Det kan ifrågasättas om inte en sådan begränsning borde komma till uttryck i lag, i vilket fall det i en författningskommentar skulle kunna utvecklas och exemplifieras vad som närmare ligger i begränsningen.

UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSYTTRANDE

5 (5)

2026-02-12

JURFAK 2025/68

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektor Gustaf Almkvist. Yttrandet har på delegation avgivits av fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer